

Archivaria, 36, 76(2013)

Ovaj broj uglednoga kanadskog arhivističkog časopisa uredila je skupina od četiriju gostujućih urednika, članova Interesnog odsjeka za osobne arhivske fondove Kanadske udruge arhivista: Rodney G. S. Carter, Rob Fisher, Carolyn Harris i Catherine Hobbs. Tematska poveznica broja jesu upravo osobni arhivski fondovi (u daljnjem tekstu: osobni fondovi), kojih su različiti aspekti obrađeni kroz šest autorskih članaka. Rubrika *Prikazi knjiga* sadržava recenzije četiriju naslova, a recenzirana je i jedna izložba. U uvodnoj riječi urednici su među ostalim naglasili da je njihov cilj bio objaviti članke koji sadržavaju znanstvene i praktične perspektive o pristupu osobnim fondovima sa stajališta arhivista i drugih osoba koji se njima bave kako bi se podcrtale rasprave koje postoje u osnovi teorijske i praktične primjene arhivističkih koncepata i pristupa osobnim fondovima, a sve radi nastavka kontinuiranoga dijaloga. Rezultat takvoga promišljanja autorski su članci u kojima se susreću teorija i konkretni primjeri ili istraživanja bitni za shvaćanje nekih od problema s kojima se arhivisti susreću u radu s arhivskim gradivom pojedinaca.

Prvi članak napisala je Jennifer Douglas, arhivistica koja se dugi niz godina bavi osobnim fondovima, poglavito književnika, i čije aktivnosti obuhvaćaju i predavanje na arhivističkim tečajevima dvaju kanadskih sveučilišta. U članku koji je naslovljen *O čem je riječ kad govorimo o prvobitnom poretku u arhivskom gradivu književnika* autorica se bavi različitim oblicima toga osnovnog arhivističkog postulata. Članak je zapravo skraćena i prerađena inačica četvrtoga poglavlja njezine doktorske disertacije *Arhiviranje pisaca: Novo promišljanje analize i predstavljanja osobnih arhivskih fondova*, koju je 2013. obranila na Sveučilištu u Torontu. Kao osnovna premisa mogla bi se istaknuti tvrdnja koju iznosi u tekstu: »Prvobitan je poredak za arhiviste poput Svetog Grala: nagnani smo u potragu za njim, a on nam stalno izmiče.« Kao polazište svojih razmatranja autorica prihvaća stajalište da unatoč brojnim raspravama o tom načelu još uvijek postoje nedoumice oko njegova značenja (što ga konkretno čini) i njegove važnosti (što se konkretno drži da prvobitan poredak priopćuje). Za potrebe svoje disertacije Douglas je intervjuirala 13 kanadskih arhivista i knjižničara koji se bave arhivskim gradivom književnika kako bi iz njihova iskustva dobila odgovore na različita pitanja u svezi s tom vrstom gradiva. Jedan od segmenata ticao se i značenja i važnosti prvobitnoga poretka, točnije triju osnovnih pitanja s tim u svezi: treba li prvobitan poredak shvatiti kao fizički redoslijed ili kao logični, odnosno intelektualni; ako se shvati kao fizički, koji redoslijed ili redoslijede treba držati prvobitnima i u konačnici očuvati te što se drži uhvaćenim prvobitnim redoslijedom i kako to razumljivo izreći nama samima, ali i korisnicima arhivskoga gradiva.

Autorica je od intervjuiranih osoba dobila različite odgovore, pa je određenu pozornost posvetila elaboriranju njihove raznolikosti. Definiranje prvobitnoga re-

doslijeda pokazalo se problematičnim zbog razlikovanja više vrsti istoga. Tako neki arhivisti spominju logičan poredak, onaj po kojem arhivisti prilikom obradbe gradivo sređuju u serije i podserije, sukladno vrsti djela i različitim ulogama koje je pisac odigrao u svom javnom djelovanju. Drugi razlikuju prvobitan stvarateljski poredak, koji kod gradiva književnika odgovara redoslijedu u kojem su pojedine bilješke, skice i koncepti stvarani tijekom nastanka određenoga književnog djela. U svojoj su praksi ispitanici, kad su preuzeli gradivo zapakirano u kutije, omotnice i sličnu izvornu ambalažu, naišli i na otpremni poredak. Mnogi od njih identificirali su i tzv. izvorni fizički poredak, koji podrazumijeva arhivistov prvi susret s gradivom prilikom posjeta književnikovu radnomu prostoru, a može istodobno obuhvatiti i spomenuti otpremni poredak. Takva razmišljanja nagnala su autoricu na zaključak da arhivsko gradivo tijekom vremena ima različite poretke.

Ništa jednostavnijim nije se pokazalo ni pitanje odgonetanja konkretnoga sadržaja prvobitnoga poretka, s obzirom na to da su ispitanici nesložni oko toga odražava li on piščevu osobnost ili ne. Takav očit nedostatak suglasja u oba pitanja rezultirao je autoričinim zaključkom da je o tim problemima potrebna šira teorijska rasprava među arhivistima, koja bi bila usmjerena onkraj granica dosadašnjega shvaćanja toga načela, pri čemu bi postojanje više poredaka s kojima se susrećemo ili ih kao arhivisti stvaramo iziskivalo prikladnu novu terminologiju i izraženiju eksplicitnost u obavijesnim pomagalima. Douglas istodobno upozorava da ne smijemo zanemariti i utjecaj arhivista na konačni oblik fonda, pa kao jedno od mogućih rješenja predlaže prihvaćanje činjenice da je prvobitni poredak na kraju krajeva ipak arhivističko zdanje, odnosno da je poredak gradiva koji predstavljamo istraživačima i korisnicima na koncu uvijek arhivistički redoslijed. Njezini zaključci ne daju konačne odgovore na postavljena pitanja, već usmjeruju na nužnost daljnje sveobuhvatne rasprave o tom koji se od nekoliko poredaka se može držati prvobitnim i što nam on priopćuje o stvaratelju.

Rukopisna ostavština književnika predmet je i drugoga članka, koji je napisao Jeremy M. Heil, arhivist Arhiva Kraljičina sveučilišta u Kingstonu. Autor se u članku *Prokrustova postelja: Historijat sređivanja osobnoga fonda Ala Purdyja* usredotočio na rukopisnu ostavštinu toga immanentnog kanadskog pjesnika, novinara, dramskoga pisca i scenarista (1918–2000), koja je kroz 5 desetljeća i 11 akvizicija preuzimana u Arhiv i na sređivanju koje je od početka 1970-ih naovamo radilo više arhivista. U svezi s tim osobnim fondom Heil je ispitao čimbenike koji su utjecali na praktičnu primjenu teorijâ sređivanja u Arhivu; kroz razgovor s darovateljicom (stvarateljevom suprugom) i arhivistima koji su osim njega sređivali fond te sagledavanjem prakse i obrazovanja arhivista razaznaje okruženje u kojem su se mijenjale više i niže jedinice fonda, ali i propitkuje kako su se tijekom vremena oblikovale tradicije sređivanja u Arhivu.

U uvodnom dijelu čitatelj dobiva osnovne informacije o stvaratelju, začetcima i tijeku preuzimanja njegove rukopisne ostavštine na Kraljičino sveučilište, djelomično preko izvadaka iz pripadajuće korespondencije. Na temelju

analiza zapisa i obavijesnih pomagala Arhiva i Knjižnice fakulteta, ali i akvizicijske dokumentacije rukopisne ostavštine Purdy, autor preuzimanje većega broja akvizicija povezuje s istodobnom evolucijom arhivističke prakse. Ponešto zagonetan naslov članka, u kojem se spominje grčki mitološki lik Prokrust, koji je putnicima, nakon što im je ponudio odmor u svojoj postelji, odsjekao ili rastezao noge s obzorom na to jesu li bili predugački ili prekratki, biva prikladnom usporedbom za autorova nastojanja da određenu akviziciju ostavštine Purdy smjesti u postojeće serije koje su zahtijevale daljnju uskladbu i preinake. Radi pronicanja u onodobnu politiku sređivanja u Arhivu, Heil je analizirao nekoliko naslova arhivističke literature kojom se služilo arhivsko osoblje na sveučilišnim predavanjima, a poslužio se i sjećanjima tadašnje radne snage o njihovu načinu rada. Te su ga spoznaje dovele do zaključka da je u Arhivu tradicija sređivanja često zanemarivala prvobitan poredak te da je prednost davala redosljedju koji se držao korisnijim za istraživače, odnosno korisnike gradiva. Taj je redosljed nazvao istraživačkim poretkom.

Konkretno, autor uviđa da su serije i podserije rukopisne ostavštine Purdy, sukladno mitološkoj referenci u naslovu članka, skraćivane ili rastezane kako bi se ukalupile u lokalnu sređivačku praksu, u pojmove prvobitnoga ili istraživačkoga poretka te sklonosti samih arhivista. Tom prilikom, kao i Jennifer Douglas u prethodnom članku, autor upozorava na potrebu daljnje rasprave o terminologiji i značenju načela prvobitnoga poretka. Isto tako, jedna od ključnih završnih misli jest da iako svi mi arhivisti u praksi želimo postići objektivnost, naša će se subjektivnost uvijek očitovati u našem radu, a na nama ostaje da pronađemo ravnotežu između interveniranja i minimalne umiješanosti kako bi predstavili najbolju strukturu stvarateljeva života. Na kraju se članka kao dodatak nalazi tabelarni popis akvizicija rukopisne ostavštine Purdy s navedenim izvornim opisnim oznakama stvaratelja, kasnijim opisnim oznakama arhivista i nazivom dodijeljenih serija i podserija.

U članku *Siguran prostor: Zbirka Riot Grrrl* o posebnostima te arhivske zbirke govore sama njezina utemeljiteljica, odnosno dugogodišnja korisnica i istraživačica Lisa Darms, viša arhivistica zaposlena u njujorškoj knjižnici Fales, te etnomuzikologinja Elizabeth E. Keenan. U uvodu se navode osnovne značajke feminističkoga pokreta *Riot Grrrl*, koji je nastao iz pankerske supkulture, okupljajući američke tinejdžerke i mlade žene koje su se na temelju načela *napravi sam*, odnosno izražavanja preko formiranja bendova, održavanja koncerata i razmjene iskustava na susretima te pisanja i oblikovanja niskotiražnih fotokopirno umnažanih publikacija nazivanih *zine* (skraćenica engleske riječi *magazine*), suočavale s vlastitim životnim problemima na području seksualnosti, seksualnoga zlostavljanja, poremećaja u prehrani i slično. Zbirka, koja bilježi taj kulturno-politički pokret od njegova nastanka do utrnuća (1989–1997), obuhvaća raznovrsno arhivsko gradivo sastavljeno od većega broja rukopisnih ostavština osoba koje su bile aktivne ili povezane s pokretom (korespondencija, crteži, dnevници, bilješke, audio i video zapisi, fotografije, hemeroteka, letci i sl.).

Kroz cijeli se članak proteže feministički pojam *sigurnoga prostora* kao jedne od glavnih osobina pokreta. Riječ je o namjerno postavljenim granicama u sklopu kojih su članovi mogli emocionalno i fizički zaštićeno djelovati, no, kao što zaključuju autorice, to je za posljedicu imalo ograničavanje otvorenosti pokreta na temelju klasne, rasne i dobne pripadnosti. Zanimljiva je usporedba toga pojma s arhivskim čitaonicama, u kojima zaštitno-kontrolni mehanizmi dostupnosti arhivskoga gradiva također stvaraju svojevrsan sigurni prostor. Lisa Darms u svom dijelu teksta, uz osim opis profila darovatelja, posebno je naglasila svoj aktivni pristup u formiranju zbirke radi postizanja raznovrsnosti gradiva i širega dijapazona aktivnosti pokreta.

Elizabeth Keenan promotrila je pak sadržaj zbirke sa stajališta dugogodišnjega istraživača, osvrnuvši se na uvijek problematično pitanje dostupnosti u osobnim fondovima. Citirajući dijelove korespondencije, autorica sažima svoju praksu traženja dopuštenja autora korespondencije prije njezine možebitne objave, čime se poštuje siguran prostor arhivskoga gradiva. U tekstu je posebna pažnja posvećena i specifičnostima i ulozima koje su *zine* odigrali u pokretu. Citirajući jedan od njih, dokazana je njihova bitna uloga u povijesti pokreta, jer su govorili o temama koje su bile od osobne vrijednosti njihovim stvarateljima. Njihova pak uloga u sklopu zbirke dodatno je naglašena potrebom kontekstualizacije s gradivom iz pripadajućih rukopisnih ostavština, čime su u znatnoj mjeri povećani njihova vrijednost i značenje. Zbog toga ih autorice smještaju u okvire rukopisne, a ne tiskane sfere. Zaključno je naglašena neophodnost veće dostupnosti zbirke, kako se ne bi nastavila povijest isključivosti kakva se manifestirala u samom pokretu.

Arhivističko načelo podrijetla (provenijencije) i njegova upitnost u praksi predmet je razmatranja teksta *Poštivanje koje provenijencije? Osobni fondovi i obiteljska poslovanja u Novoj Škotskoj*, kojega je autor Creighton Barrett, digitalni arhivist u Arhivu kanadskoga sveučilišta Dalhousie. Koristeći kao primjer ispremiješano poslovno i osobno arhivsko gradivo poslovnih obitelji te kanadske pokrajine smješteno u spomenutom arhivu, autor ustanovljenu heterogenost zapisa navodi kao dovodenje u pitanje rigidno postavljene granice razdiobe osobnoga i korporativnoga arhivskoga gradiva, odnosno same prirode fondova. U prvom dijelu članka donosi se pregled i osvrt na arhivsko gradivo poslovnih obitelji Nove Škotske s kojima je Barrett došao u doticaj, poput obitelji Oland, čije je dugogodišnje poslovanje u pivskoj industriji rezultiralo s 148 metara preuzetoga gradiva vremenskoga raspona od gotovo 100 godina. Ta je obitelj tipičan predstavnik tamošnjega poslovnog okruženja, u kojem su namjerno stvarane i miješane rukopisne ostavštine poslovnih sudionika s njihovim poslovnim gradivom, jer je poslovna aktivnost bila središnji dio općega obiteljskog identiteta, pa su i jedno i drugo nastajali istodobno. Autorova je tvrdnja da zbog takvih okolnosti rukopisne ostavštine članova obitelji vrlo često bivaju skrivene i zagubljene, zasjenjene poslovnom obiteljskom djelatnosti, dok arhivistima pak opisivanje takve vrste gradiva zadaje poteškoće zbog brojnosti konteksta i povijesti sadržane u njem.

U drugom se dijelu članka raspravlja o ograničenjima načela podrijetla, a stoga i razgraničenju među fondovima. Donosi se pregled i citira novija arhivistička literatura koja govori o toj problematici, a prevladava zaključak da nedavna teorijska stremljenja drže kako je načelo podrijetla odviše povezano s pojmom kontekstualizacije zapisa. Spomenuta je i današnja arhivistička praksa, u kojoj se kod takvoga izmiješanoga gradiva prednost daje pravno-poslovnomu dijelu, što dovodi do zanemarivanja obitelji i pojedinaca koji su te zapise stvorili. Kao jedno od mogućih rješenja Barrett predlaže obradbu takvoga gradiva iz perspektive onoga što naziva radnim identitetom stvaratelja, čime se detaljnije bavi u trećem dijelu teksta.

Proučavanje pojma radnoga identiteta povedeno je sa stajališta socioloških i srodnih istraživanja zbog uočenoga nedostatka teorijske potkrijepljenosti na području arhivske znanosti. Autor polazi sa stajališta rada i posla kao jedne od najistaknutijih dimenzija koje utječu na osobni identitet, citirajući pritom različite sociološke definicije rada, od Marxa i Webera do Ginija. Stručno prihvaćenu definiciju radnoga identiteta kao osobnoga koncepta koji se sastoji od kombinacije organizacijskih, poslovnih i drugih identiteta što oblikuju uloge koje osoba usvaja i odgovarajuće načine na koje se ponaša kad obavlja svoj posao Barrett prevodi u arhivističke okvire, te radni identitet definira kao radno utemeljeni osobni koncept nastao iz kombinacije organizacijskih, poslovnih, obiteljskih i društvenih identiteta koji utječu na način na koji osoba ili obitelj stvara, prikuplja i rabi zapise i informacije. Na primjeru korespondencije trgovačke obitelji O'Brien pojašnjava se ideja propusnosti i fleksibilnosti poslovne i obiteljske domene, odnosno njihova međusobna povezanost i utjecaj.

Autor zaključuje kako bi arhivistima u praksi sređivanja i opisa takve vrste gradiva koristilo razmatranje administrativne funkcije, aktivnosti poslovanja, osobnih namjera i radnih identiteta osoba koje su u konačnici dovele do stvaranja, prikupljanja i upotrebe svih tih zapisa, jer bi na taj način bila omogućena ispravna kontekstualizacija rukopisnih ostavština koje se nalaze u gradivu poslovnoga karaktera. Izneseni primjeri uvjerljivo svjedoče o izrečenom stavu da u navedenim slučajevima praksa negira postojanje krute razlike između poslovnoga i privatnoga.

Članak *Veća produktivnost, manja obradba: revidiranje tradicionalne arhivističke obradbe*, koji su 2005. u časopisu *American Archivist* objavili Mark A. Greene i Dennis Meissner, osim što je u arhivističkim krugovima potaknuo raspravu o toj temi, također je ustanovio novu metodu za obradbu arhivskoga gradiva, nazvanu *MPLP* (eng. *more product, less process*), na hrvatski jezik prevodljivu kao *više produktivnosti, manje obradbe*. Bit je metode omogućiti što bolju dostupnost arhivskoga gradiva eliminiranjem analitičkog opisivanja i sređivanja tijekom obradbe, čime se postiže veća produktivnost u kraćem vremenskom razdoblju. Naglasak je većinom stavljen na intelektualno, a ne fizičko sređivanje, koncentrirano na razini fonda ili serije, s tim da se računa na arhivistovu otvorenost za kombiniranje različitih sređivačkih tehnika.

Konkretnu provedivost te metode opisala je Cheryl Oestericher, načelnica Posebnih zbirki i fondovate docentica na Državnom sveučilištu u sjevernoameričkom gradu Bloisu. U članku *Rukopisne ostavštine i MPLP: Strategije i tehnike* osvrnula se na svoje iskustvo primjene te metode kao okvira za procjenu i upotrebu različitih tehnika pri sređivanju obimne rukopisne ostavštine Andrewa J. Younga (1932), renomiranoga američkog političara, diplomata, aktivista u američkom Pokretu za ljudska prava, kongresmena (1973–1977), veleposlanika pri UN-u (1977–1979), gradonačelnika Atlante (1982–1990) i suradnika Martina Luthera Kinga ml. Youngova rukopisna ostavština preuzeta je 1996. u Istraživačku knjižnicu o afroameričkoj kulturi i povijesti *Auburn Avenue* u Atlanti, a projekt njezina sređivanja potaknut je dobivenim financijskim sredstvima, uporaba kojih je uvjetovana primjenom spomenute metode sređivanja te rokom od tri godine i tri mjeseca, u koji je spadala i obradba fonda još jedne zbirke.

U dijelu teksta koji se bavi pozadinom projekta saznajemo da je rukopisna ostavština Young nakon preuzimanja obasizala 766 dužnih stopa, od kojih 80% nije imalo ustanovljen redosljed. Autorica opisuje svoj cjelodnevni rad na sređivanju, potpomognut s povremenom pomoći triju studenata, a sve kako bi se primjenom više metoda postignula što veća fleksibilnost i omogućila što brža dostupnost fonda. Svoju je sređivačku strategiju utemeljila na sadržaju, istraživačkom potencijalu i stanju gradiva u samom fondu. Nakon trofazne osnovne obradbe, koja je obuhvaćala osnovni uvid u fond, izdvajanje 170 kutija knjižnoga gradiva i određivanje strukture fonda sukladno stvarateljevoj karijeri i djelovanju, prihvaćen je plan sređivanja od 12 serija. Zbog nesređenosti većine fonda, autorica je ne posve precizno i u vrlo grubim crtama sredila 600 kutija gradiva u utvrđene serije u roku od 2 tjedna. Pritom su serije koje su procijenjene značajnijima sređivane analitički, dok su druge obrađene sumarno. U odlučivanju o tom ulogu je imala i razina izvorne sređenosti u fasciklima s uspostavljenim redosljedom. Autorica ističe da je skupina od 40 tisuća fotografija predstavljala poseban izazov, ne samo zbog identifikacije, koja je djelomično postignuta uz pomoć samoga stvaratelja, nego i načina sređivanja koji je odgovarao strukturi uspostavljenoj u serijama.

Osim konkretnoga rada na sređivanju fonda, autorica je apostrofirala i tri pitanja koja su se javila tijekom obradbe. Uvijek bitno i aktualno pitanje privatnosti i zaštite osobnih podataka nije prema autoričinomu mišljenju narušeno primjenom takvih metoda sređivanja, jer se od arhivista i nadalje očekuje da za one segmente za koje misli da je potrebno osobno procijeni eventualno ograničenje dostupnosti. Zaštita gradiva svedena je pak na osnovno uklanjanje okvira koji su pohranjivali diplome, zahvale i slično gradivo te zamjenu oštećenih izvornih omota i mapa. Što se tiče izlučivanja, autoricu je vodila praktičnost, tako da se ono uglavnom svelo na škartiranje pronađenih duplikata hemeroteke i časopisa, pri čemu je fond količinski umanjen za 11%.

U konačnici se takav pristup sređivanju isplatio, jer je ta rukopisna ostavština sređena za godinu i 4 mjeseca, a druga ugovorena zbirka za manje od godine. To je

autoricu dodatno učvrstilo u uvjerenju da ne postoji jedan savršen način sređivanja arhivskih fondova, nego se on može obraditi na različitim razinama različitim tehnikama, ukoliko arhivist posjeduje dovoljnu dozu fleksibilnosti kako bi odabrao onu koja najbolje odgovara pojedinoj razini. Na taj se način i postiže osnovni cilj, točnije, brže sređivanje i povećana dostupnost gradiva.

Posljednji članak u ovom broju napisali su Sue McKemish, ravnateljica Centra za organizacijsku i društvenu informatiku na melburnskom sveučilištu Monash, i Michael Piggott, djelomično umirovljeni arhivist, istraživač i konzultant. U tekstu ambiciozna naslova, *Prema arhivističkomu multisvemiru: dovodenje u pitanje dvostruke oprečnosti osobnih i korporativnih arhiva u suvremenoj arhivskoj teoriji i praksi*, autori su se na temelju bogatoga osobnog radnog iskustva u arhivističkoj praksi i brojne konzultirane literature s područja arhivske znanosti posvetili teorijskom razmatranju jedne od osnovnih dvojnosti suvremene arhivistike: korporativnoga gradiva nasuprot onomu koji stvaraju obitelji i pojedinci. Ta je binarnost ponajprije sagledana iz australske perspektive u kontekstu brojnih drugih tamošnjih dvostrukosti kad je u pitanju arhivsko gradivo; usmeno nasuprot pismenom, pismeno nasuprot plesnim i drugim izvedbama, privilegiranje zapisa kolonizatora nasuprot koloniziranima, što pak dovodi do isključivanja čitave mase glasova iz općega kolektivnog pamćenja i slično. Na početku se ukazalo na još jednu australsku posebnost, točnije, australsku tradicionalnu podjelu gradiva na arhivsko gradivo (nastalo radom vlasti i institucija) i rukopise (nastale radom pojedinaca), te je dan kraći pregled njezina nastanka i razvoja. Početke zanemarenosti zapisa koje stvaraju pojedinci autori nalaze u teorijskim postulatima Schellenbergove arhivističke misli, prihvaćene u većini australskih arhivističkih krugova, te razvoju tamošnjih arhivističkih institucija, o čem je također dan kraći osvrt.

Prema mišljenju autora upravo su različiti pristupi u upravljanju rukopisima i arhivskim gradivom u australskoj praksi, kao i nedostatak jedinstvenoga nacionalnog okvira koji bi se odnosio na vrednovanje, opis i dostupnost, uzrokovali praznine u arhivu, tj. zanemarenosti pojedinih područja i zajednica u sveukupnom gradivu. Složen zadatak svladavanja oprečnosti mogao bi se ostvariti kroz koncept arhivskoga multisvemira, u kojem bi se uz fizičku i intelektualnu dimenziju spisovodstva dužna pozornost pružila i onoj emocionalnoj i duhovnoj, čime bi se stvorila bogata i slojevita slika međusobno povezanoga osobnog i korporativnog ponašanja i kulture, te na taj način oblikovala bogata sveobuhvatna spisovodstvena i arhivistička praksa. U konkretnom bi slučaju osobnih zapisa multisvemir uključivao sve oblike, žanrove i medije koji se odnose na neku osobu, bilo da su nastali u osobnom bilo u korporativnom spisovodstvenom sustavu, bez obzira na to jesu li u pismenom, usmenom ili izvedbenom obliku sačuvani u ustanovi ili u digitalnom prostoru.

U tom su konceptu autori istaknuli važnost višestrukoga podrijetla zapisa u kojem subjekti postaju agenti, odnosno njegovi činitelji, a ne bi se smjele zanemariti ni beskrajne mogućnosti povezivanja gradiva različitih žanrova, oblika i me-

dija preko društvenih i digitalnih mreža. Upravo u razvoju potonjih mogućnosti i odbacivanju koncepta dvostruke oprečnosti McKemmish i Piggott vide mogućnosti izgradnje potrebnoga jedinstvenog arhivističkog okvira, otklanjanja praznina i daljnjih istraživanja u arhivističkom multisvemiru.

U rubrici *Prikazi knjiga* recenzirana su četiri naslova: Elizabeth H. Dow, *Arhivisti, sakupljači, trgovci i zahtjev za povratom arhivskoga gradiva: Primjeri privatnoga vlasništva javnih dokumenata*, T. Lidman, *Knjižnice i arhivi: Poredbena studija, Podrumi i tavani, ormari i virtualni prostor: Istraživanja u Arhivu kanadskih žena* (ur. L. M. Morra i J. Schagerl) te *Naslijeđe i društveni mediji: Razumijevanje naslijeđa u participacijskoj kulturi* (ur. E. Giaccardi).

Također je recenzirana izložba *Nepoznata provenijencija*, koju je Sara Angelucci postavila u Umjetničkoj galeriji Sveučilišta York u Torontu.

Marijan Bosnar

Archives, 36, 125(2012)

Nakon što je zbog nedostatka financijskih sredstava prethodni broj ovoga etabliranog časopisa 2011. realiziran kao obimniji dvobroj, sljedeća je godina dovela do povratka uobičajenoj praksi dvogodišnjega izlaženja. U ovom je broju objavljeno 5 novih autorskih članaka, dok je u rubrici *Prikazi knjiga* recenzirano čak 40 naslova. *Kratke obavijesti* u potpunosti su izostavljene, a novina je i uvođenje kratkih sažetaka i ključnih riječi na početku svakoga članka.

Prvi članak, *Opstanak srednjovjekovnih vizitacijskih zapisa*, napisao je Ian Forrest, profesor povijesti i arhivist na oksfordskom koledžu Oriel, a u njem se bavi engleskim srednjovjekovnim crkvenim zapisima. Vizitacije u sklopu Katoličke crkve označuju posjet visokoga crkvenog dostojanstvenika, najčešće nadbiskupa ili biskupa, ustanovama za koje je izravno odgovoran. Na početku članka autor ističe važnost vizitacijskih zapisa kao povijesnih izvora koji ocrtavaju različite aspekte crkvene zbilje: fizičko stanje župnih crkava, njihove posjede, vjerske obrede te svekoliko ponašanje pripadajućega klera i župljana. Kao osnovni istraživački cilj Forrest navodi otkrivanje razloga zbog kojih je ta vrsta zapisa sačuvana tijekom srednjega vijeka. Da bi odgovorio na to pitanje, autor dodatno objašnjava pojam vizitacijskih zapisa, smještajući njihov nastanak u okvir pravosudno-pastoralnoga djelovanja biskupa i arhidakona onoga vremena. Pastoralno stanovište objašnjeno je kao nastojanje višega klera da se njegov niži dio reformira zbog prijestupa koji su se prema Crkvenomu učenju držali grešnima, a posebno je naglašena pravna dimenzija tih dokumenata. Autorova je teza da su oni prije svega sačuvani jer su predstavljali iznimno vrijedan dokazni materijal u nizu pravosudnih parnica, kao što su pitanje jurisdikcije nad pojedinim crkvama, sukobi između biskupa i arhidakona